

ทฤษฎีการกำหนดขนาดและคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

Theory of Sample Size Determination and Key Informant Characteristics in Qualitative Research

สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน

Sutthipong Semsungnoen

นักวิชาการศึกษาอิสระ

academic independent study

Corresponding Author e-mail: samsungnoen14@gmail.com

Received: 2024-11-12 Revised: 2025-01-28 Accepted: 2025-01-29

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ทฤษฎีการกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ (2) คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ และ (3) การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือคุณลักษณะนั้น เป็นกระบวนการหรือวิธีการที่ต้องบูรณาการองค์ความรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ของนักวิจัย เพราะการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีความมุ่งเน้นทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะเป็นการเฉพาะเจาะจงเป็นกลุ่ม เหตุการณ์ หรือกระบวนการ นักวิจัยจำเป็นต้องเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นอันดับแรก อีกทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นเป็นการค้นพบข้อมูลเฉพาะกลุ่ม ดังนั้น นักวิจัยต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น ควรมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญควรให้ข้อมูลเชิงลึกที่เพียงพอที่จะอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่นักวิจัยกำลังต้องการศึกษาได้อย่างครบถ้วนและอิมตัว ข้อค้นพบที่ได้จากการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถให้ข้อสรุปที่ชัดเจนได้ ข้อมูลที่ได้รับควรมีความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ ถูกต้องตามหลักจริยธรรมในการวิจัย และการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวได้มีการวางแผนในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างเหมาะสม จึงได้เสนอทฤษฎีการกำหนดขนาด และคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดของผู้นิพนธ์นั้น พร้อมด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มิ้นกวิชาการ นักวิจัย ได้ศึกษาทดลองและนำเสนอไว้ประกอบการค้นคว้ารวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

คำสำคัญ (Keywords): การกำหนดขนาด; การวิจัยเชิงคุณภาพ; ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

Abstract

This article aims to study (1) the theories regarding the determination of the sample size of key informants in qualitative research, (2) the characteristics of key informants in qualitative research, and (3) the selection process of key informants in qualitative research. Selecting key informants, or participants, in qualitative research is a process that requires integrating both the science and art of the researcher. Qualitative research focuses on understanding specific phenomena within particular groups, events, or processes. Researchers must prioritize selecting key informants based on alignment with the research objectives. Moreover, qualitative research seeks to uncover information unique to specific groups. Therefore, researchers must consider criteria for selecting key informants, such as ensuring alignment with the research objectives. Key informants should provide sufficient insights to comprehensively and fully explain the phenomenon under study. Findings derived from the selection of key informants should lead to clear conclusions, with data that is reliable, credible, and adheres to ethical research principles. Furthermore, the selection of key informants must be strategically planned. This article proposes a theory for determining the size and characteristics of key informants in qualitative research, based on the author's concepts. It includes methods for selecting key informants that have been studied, tested, and presented by scholars and researchers, along with related research on determining key informant sample sizes in qualitative studies.

Keywords: Sample Size Determination; Qualitative Research; Key Informants

บทนำ (Introduction)

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักไม่สำคัญเท่ากับคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งนักวิจัยต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดของจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย หรือจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่สามารถกำหนดได้ตายตัวว่าจะมีจำนวนเท่าไร แต่

ขึ้นอยู่กับว่าข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลมานั้นมีประเด็นอะไรใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วหรือข้อมูลซ้ำกับข้อมูลที่มีอยู่ เรียกว่า ข้อมูลอิ่มตัว (Data Saturation) ดังนั้น จำนวนหรือขนาดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่จำเป็นต้องมีมากหรือน้อย แต่การได้มาซึ่งข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งจากหลากหลายกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประทีป ไชยเมือง (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 1 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยและนวัตกรรมการศึกษา จำนวน 2 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพลพิพัฒน์ วัฒนเศรษฐานุกุล (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารที่ส่งเสริมความสำเร็จของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2 ผู้วิจัยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 7 คน ได้แก่ 1) เป็นผู้บริหารการศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานครเขต 2 จำนวน 1 คน และ 2) เป็นผู้บริหารสถานศึกษา วิทยฐานะผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษขึ้นไป ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2 จำนวน 6 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรพงษ์ ชูนาถ (2567) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการภาวะวิกฤตของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 ได้กำหนดผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย 1. ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 3 คน 2. รองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 3 คน 3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบกับการเลือกตัวอย่าง มีความสัมพันธ์กับงานวิจัยอย่างยิ่งเพราะเป็นการเลือกตัวแทนของประชากรในการนำไปใช้อ้างอิงถึงกลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานในการวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of Analysis) ของงานวิจัยนั้น ๆ ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยต้องคำนึงถึงการเลือกตัวอย่างเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ หรือเป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้เช่นกัน กล่าวคือ ต้องประกอบด้วยลักษณะ หรือคุณสมบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเจาะจงซึ่งมีความสอดคล้องกับคำถามการวิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมุ่งเน้นทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะเจาะจง เช่น บางกลุ่ม บางเหตุการณ์ หรือบางเรื่องราว (ประไพพิมพ์ สุธีสินนท์ และ ประสพชัย พสุนนท์, 2559)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าจำนวนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพไม่จำเป็นต้องมีขนาดที่ชัดเจนหรือแน่นอน แต่ต้องพิจารณาจากความสามารถและการเข้าถึงซึ่งข้อมูลหรือได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพจากหลากหลายกลุ่ม ซึ่งบทความนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีการกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ และการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

เนื้อหา (Content)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ผู้วิจัยเชิญมาให้ข้อมูลหลัก หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยจากหลายหลายตำแหน่ง หลากหลายวิชาชีพ ที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังทำการวิจัยหรือศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากประสบการณ์จากบทบาทหน้า และความรู้ความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิโดยตรง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามทฤษฎี ดังนี้

ตารางที่: 1 ทฤษฎีการกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามการออกแบบการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย	ทฤษฎีที่เสนอ
อัตชีวประวัติ (Biography)	1 บุคคล หรือ 1 กรณี
กรณีศึกษา (Case Study)	10 บุคคล แต่หากพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับมีความอึดตัวครบถ้วนแล้วอาจจะใช้ข้อมูลที่น้อยกว่าได้เหลือเพียง 7
ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) หรือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)	20 – 30 บุคคล โดยจะพิจารณาถึงความอึดตัวของข้อมูล โดยสามารถใช้ขนาดที่น้อยกว่าทฤษฎีที่เสนอได้ หากข้อมูลถึงจุดอึดตัวแล้วเหลือเพียง 21

ที่มา: ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์ (2559)

ตารางที่: 2 ทฤษฎีการกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล	ทฤษฎีที่เสนอ
การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Interviewing) หรือ การสัมภาษณ์ระดับ/เชิงลึก (In-depth interviews) และ	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 5 - 30 บุคคล
การอภิปรายสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 1 – 3 กลุ่ม ควรพิจารณากำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มละ 5 – 10 บุคคล การพิจารณากลุ่มเป้าหมายต้องอยู่บนพื้นฐานของการเป็นกลุ่มที่สามารถเป็นตัวแทนในการตอบคำถามการวิจัยได้
การสำรวจชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic surveys)	ควรเลือกตัวแทนที่มีขนาดใหญ่ (การกำหนดหรือสุ่มตัวอย่างให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัย) ซึ่งมีแนวทางหรือวิถีคล้ายการวิจัยเชิงปริมาณ

ที่มา: ประไพพิมพ์ สุวีริสสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์ (2559)

ทั้งนี้ จำนวนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) นักวิจัยควรพิจารณาถึงความเหมาะสม หรือความสอดคล้องกับเรื่องที่วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ไดมามีความอึดตัวครบถ้วนและมีคุณภาพถึงแก่นสาระ (Thematic Analysis)

คุณสมบัติและวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การกำหนดคุณสมบัติแก่ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น นักวิจัยสามารถใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามแนวคิดของ Saunders et al. (2012) โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามที่นักวิจัยกำหนดขึ้นเข้าข้อใดข้อหนึ่ง หรือทั้งหมด โดยต้องคำนึงถึงความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล สามารถให้ข้อมูลได้อย่างเพียงพอ และ

ควรเลือกหลายรายและกระจายให้ครอบคลุมและหลากหลาย ส่วนวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 16 วิธี ดังนี้ (Miles & Huberman, 1994)

1. การเลือกตัวอย่างกรณีสุดโต่งหรือเบี่ยงเบน (Extreme or Deviant Case Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง จากลักษณะเบี่ยงเบนจากคนทั่วไปหรือจากสิ่งที่แตกต่างจากลักษณะทั่วไป อย่างเห็นได้ชัดแต่เป็นตัวอย่างที่ตรงตามสิ่งที่นักวิจัยสนใจหรือสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ เช่น เหตุการณ์เฉพาะกิจที่ผิดปกติหรือไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

2. การเลือกตัวอย่างแบบเข้มข้น (Intensive Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง จากคนหรือสภาพที่ต่างกันไปเล็กน้อยนักที่มีความเด่นชัดของสิ่งที่สนใจศึกษามากกว่าปกติหรือมีความพิเศษมากกว่ากรณีทั่ว ๆ ไป เช่น นักเรียนที่เรียนได้ดีหรือสูงกว่ามาตรฐานแต่ไม่ถึงขนาดเรียนได้ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง

3. การเลือกตัวอย่างแบบหลากหลาย (Maximum Variation Sampling) คือ การเลือก ตัวอย่าง จากกลุ่มคนหรือสถานการณ์ที่มีความแตกต่างหลากหลายที่นักวิจัยให้ความสนใจที่มีความแตกต่างกันในพื้นที่ที่ต่างกัน หรือในระยะเวลาที่ต่างกัน แต่ต้องครอบคลุมความหลากหลายให้ได้มากที่สุด เช่น ประสพการณ์การทำงาน หรือผู้มีความนับถือศาสนาที่ต่างกันไป อาทิ พุทธ คริสต์ อิสลาม

4. การเลือกตัวอย่างแบบเอกพันธ์หรือที่เป็นเนื้อเดียวกัน (Homogenous Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง จากคนหรือสภาพการณ์ที่มีลักษณะเหมือนกันมีภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ตัวอย่างที่เลือกมีลักษณะคล้าย ๆ กันหรือที่เป็นเนื้อเดียวกันสำหรับวิธีการนี้ เหมาะกับการเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลได้ง่ายมากขึ้น

5. การเลือกตัวอย่างแบบกรณีทั่วไป (Typical Case Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง จากผู้ที่มีลักษณะร่วมกันหรือกลุ่มทั่วไป เช่น ผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดของภาคเหนือ เพื่อศึกษาปัญหาของโรงเรียนบนพื้นที่สูง

6. การเลือกตัวอย่างแบบกรณีวิกฤต (Critical Case Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง จากคนที่สามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดได้ ดังนั้น ตัวอย่างที่ได้รับเลือกมาจึงเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความสามารถในการให้ข้อมูลสำคัญได้

7. การเลือกตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) คือ การเลือกตัวอย่างแบบ สายใยเชื่อมโยง เมื่อนักวิจัยได้เริ่มเก็บข้อมูลแล้วผู้ถูกสัมภาษณ์จะกล่าวอ้างถึงบุคคลอื่น ๆ ซึ่งนักวิจัย

จะติดตามไปสัมภาษณ์ต่อ กล่าวคือ เมื่อได้ข้อมูลจากตัวอย่างที่ 1 แล้วจึงสอบถามถึงตัวอย่างถัดไป ทำให้ได้ตัวอย่างที่ 2 3 4 ตามวิธีการที่ 1

8. การเลือกตัวอย่างแบบตามเกณฑ์ (Criterion Sampling) คือ การเลือกตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้มาแล้วล่วงหน้า เช่น การวิจัยสถานศึกษาต้นแบบ นักวิจัยอาจกำหนดเกณฑ์หรือคุณสมบัติในการเลือกตัวอย่างที่ผ่านการบริหารสถานศึกษาต้นแบบมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือ 6 ภาคการศึกษา

9. การเลือกตัวอย่างแบบตามทฤษฎี (Theory-Based Sampling) คือ การเลือกตัวอย่างตามโครงสร้างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษา (นักวิจัยมีแนวคิดทั่วไปว่าอย่างไร จะสัมภาษณ์ใคร สังเกตเมื่อไหร่ ต้องใช้เอกสารมากน้อยเพียงใด และต้องทบทวนเอกสารอะไรบ้างเพื่อนำไปสู่การเลือกตัวอย่าง) ดังนั้น ตัวอย่างจะต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎี เช่น ทฤษฎีกล่าวไว้ว่า การบริหารงานตามหลัก 4M ของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ นักวิจัยควรเลือกตัวอย่างชนิดนี้จากผู้บริหารสถานศึกษาที่วางนโยบายการทำงานตามหลัก 4 M

10. การเลือกตัวอย่างแบบยืนยันและไม่ยืนยัน (Confirming and Disconfirming Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง เพื่อยืนยันหรือไม่ยืนยันผลที่ได้ หลังจากทีนักวิจัยได้ข้อค้นพบจากการวิจัยแล้วได้เลือกตัวอย่างเพิ่ม เพื่อยืนยันหรือปฏิเสธผลที่ได้ถ้าข้อมูลเบื้องต้นที่นักวิจัยได้ค้นพบมีความแตกต่างทั้งที่ยืนยันและไม่ยืนยันกับสิ่งที่คาดหวังไว้ นักวิจัยสามารถทำการตรวจสอบหรือพิจารณาข้อมูลอีกครั้งเชิงลึกได้

11. การเลือกตัวอย่างแบบแบ่งชั้นโดยมีจุดประสงค์ (Stratified Purposeful Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง ตามกลุ่มโดยการยืมวิธีการของการวิจัยเชิงปริมาณมาใช้ คือ การจัดกลุ่มผู้ที่มีลักษณะคล้ายกันไว้ด้วยกันเป็นกลุ่ม ๆ แล้วเลือกตัวแทนจากแต่ละกลุ่มมาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจะถูกแบ่งออกเป็นย่อย ๆ ตามคุณลักษณะที่นักวิจัยสนใจแล้วทำการคัดเลือกตามความสะดวก

12. การเลือกตัวอย่างแบบตามโอกาส (Opportunistic Sampling) คือ การเลือกตัวอย่างตามโอกาส โดยไม่ได้คาดคิดไว้ก่อนเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเก็บข้อมูลที่นักวิจัยพิจารณาพบว่าบุคคลหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการวิจัย

13. การเลือกตัวอย่างแบบสุ่มมีจุดมุ่งหมาย (Purposeful Random Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง เฉพาะเจาะจงจากกลุ่มที่มีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะศึกษาได้ จึงลดขนาดกลุ่มตัวอย่างให้

เล็กลงแต่ไม่ใช้การคัดเลือกเพื่อมาใช้เป็นตัวแทนของประชากร เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล

14. การเลือกตัวอย่างแบบที่มีความสำคัญทางการเมือง (Sampling Politically Important Cases) คือ การเลือกตัวอย่าง จากกรณีที่มีความสำคัญทางการเมือง หรือเน้นเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่มีความสำคัญในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นแล้วบางเหตุการณ์มาพิจารณาร่วมด้วย

15. การเลือกตัวอย่างแบบที่สะดวก (Convenience Sampling) คือ การเลือกตัวอย่างตามความสะดวกของนักวิจัย คือ นักวิจัยพบผู้ให้ข้อมูลคนใดก็ตามที่สัมภาษณ์เลยในการเข้าถึงข้อมูลอาจภายใต้เงื่อนไขหรือข้อจำกัดต่าง ๆ วัน เวลา สถานที่ งบประมาณ และความร่วมมือหรือตอบรับร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

16. การเลือกตัวอย่างแบบเจตนาหรือแบบผสมผสาน (Combination or Mixed Purposeful Sampling) คือ การเลือกตัวอย่าง แบบผสมอย่างเฉพาะเจาะจง นักวิจัยสามารถใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ วิธีมารวมกันเป็นวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวทางนี้ได้กล่าวคือ ใช้วิธีการตั้งแต่ 2 วิธีขึ้นไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ญดา เจนจากุพัฒน์ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ทางการศึกษาปฐมวัยเอกชนเพื่อมุ่งสู่เกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการ และพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ทางการศึกษาปฐมวัยเอกชนเพื่อก้าวสู่มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสาร การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดระดมความคิดเห็น โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้แทนของศูนย์การเรียนรู้ปฐมวัยเอกชนที่ได้รับรางวัลประเมินคุณภาพศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ ประจำปี 2560 จำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) กับศูนย์ที่มีบริบทของศูนย์การเรียนรู้ปฐมวัยเอกชนที่มีเด็กครอบคลุมอายุ ตั้งแต่แรกเกิด – 6 ปี

ฐปะณีย์ ไตรญาณ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารสำหรับการสร้างนวัตกรรมในโรงเรียนตามแนวทางคุรุสภาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารสำหรับการสร้าง

นวัตกรรมการบริหารในโรงเรียนตามแนวทางครูสภาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 2) วิเคราะห์การบริหารสำหรับการสร้างนวัตกรรมการบริหารในโรงเรียนตามแนวทางครูสภาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 3) นำเสนอแนวทางการบริหารสำหรับการสร้างนวัตกรรมการบริหารในโรงเรียนตามแนวทางครูสภาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ครูในโรงเรียนเอกชน จำนวน 440 คน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมกันสนทนากลุ่ม จำนวน 11 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินแนวทางฯ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบของคุณลักษณะด้านดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณลักษณะด้านดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะด้านดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 338 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 11 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามและแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยวิธีการทางสถิติทั้งสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอ้างอิง รวมทั้งการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (SEM) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ประยุกต์ทางสังคมศาสตร์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน (2566) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุตามแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุตามแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต (2) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุตามแนวคิดการ

พัฒนาคุณภาพชีวิต และ (3) เพื่อพัฒนาและประเมินคุณภาพของกลยุทธ์การบริหารโรงเรียน ผู้สูงอายุตามแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้การออกแบบการวิจัย ผสมวิธีแบบพหุระยะ ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุในประเทศไทย จำนวน 409 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน การสนทนากลุ่ม จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบตรวจสอบประเมินนิมิต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

Hennink and Kaiser (2022) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่อง ขนาดตัวอย่างสำหรับความอึดตัวในการวิจัยเชิงคุณภาพ : การทบทวนอย่างเป็นระบบของการทดสอบเชิงประจักษ์ มีบทสรุปการค้นพบ ดังนี้ ความอึดตัวถือเป็นรากฐานของความเข้มงวดในการกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่แทบไม่มีแนวทางในการดำเนินการนอกเหนือจากทฤษฎีพื้นฐาน ในการทบทวนอย่างเป็นระบบนี้ ผู้ศึกษาได้ระบุการศึกษาที่ประเมินความอึดตัวในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยประสบการณ์ แนวทางที่มีเอกสารประกอบในการประเมินความอึดตัว และระบุขนาดตัวอย่างสำหรับความอึดตัว ผู้ศึกษาได้อธิบายถึงวิธีการหรือแนวทางต่าง ๆ ในการประเมินความอึดตัวซึ่งแสดงให้เห็นว่าความอึดตัวสามารถทำได้ในช่วงการสัมภาษณ์ที่ขนาด 9 – 17 หรือการอภิปรายกลุ่มขนาด 4 – 8 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาที่มีประชากรศึกษาที่ค่อนข้างเป็นเนื้อเดียวกันและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แคบ ๆ แม้ว่าการทบทวนอย่างเป็นระบบของผู้ศึกษาจะระบุขนาดตัวอย่างสำหรับความอึดตัว แต่ผู้ศึกษาพบว่าการวิจัยเชิงประจักษ์เพียงเล็กน้อยเพื่อพิจารณาว่าพารามิเตอร์เฉพาะมีอิทธิพลต่อความอึดตัวอย่างไร จำเป็นต้องมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีที่พารามิเตอร์เฉพาะมีอิทธิพลต่อความอึดตัว เช่น เป้าหมายการศึกษา ลักษณะของประชากรศึกษา กลยุทธ์การสุ่มตัวอย่างที่ใช้ เช่น การสุ่มแบบอุปนัยเทียบกับแบบคงที่ ประเภทของข้อมูล เป้าหมายความอึดตัวและอิทธิพลอื่น ๆ

บทสรุป (Conclusion)

จากการศึกษาสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า การกำหนดขนาดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งเน้นที่ความสมบูรณ์และความลึกซึ้งของข้อมูล มากกว่าการกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลแบบ

ตายตัว การเลือกผู้ให้ข้อมูลจึงต้องพิจารณาให้เกิดความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ซึ่งเป็นจุดที่ข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลเริ่มมีการซ้ำซ้อนกันและไม่เกิดข้อมูลใหม่ นักวิจัยจะพิจารณาหยุดการเพิ่มจำนวนผู้ให้ข้อมูลเมื่อพบว่าข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์เพียงพอแล้ว โดยขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะขึ้นอยู่กับประเภทและลักษณะเฉพาะของงานวิจัย เช่น ในการศึกษาแบบกรณีศึกษา (Case Study) มักใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประมาณ 7 - 10 คน หากข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมและอิ่มตัวแล้ว ส่วนในงานวิจัยประเภทชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) อาจต้องใช้ผู้ให้ข้อมูลในขนาดใหญ่กว่า เช่น 15 - 30 คน เพื่อให้สามารถสะท้อนมุมมองและบริบทที่หลากหลายได้อย่างครบถ้วน สำหรับการเก็บข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ ก็มีแนวทางในการพิจารณาขนาดที่แตกต่างกันออกไป เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกมักใช้ผู้ให้ข้อมูลประมาณ 9 - 17 คน ในขณะที่ยกรดมโนทัศน์ (Focus Group) อาจใช้ผู้ให้ข้อมูลประมาณ 4 - 8 คนต่อกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากหลายมุมมอง ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล นักวิจัยควรให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งอาจใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ตรงหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการศึกษา ทั้งนี้ การเลือกขนาดและคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลที่เหมาะสมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์และมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง (References)

- ญดา เจนจากุพัฒน์. (2563). แนวทางการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ทางการศึกษาปฐมวัยเอกชน เพื่อมุ่งสู่เกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ฐะปะนีย์ ไตรญาณ. (2563). แนวทางการบริหารสำหรับการสร้างนวัตกรรมในโรงเรียนตามแนวทางคุรุสภาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ธีรพงษ์ ชุนาค. (2567). แนวทางการบริหารจัดการภาวะวิกฤตของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ประทีป ไชยเมือง. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 29(2), 31 - 48.
- พลพิพัฒน์ วัฒนเศรษฐานุกุล. (2566). แนวทางการบริหารที่ส่งเสริมความสำเร็จของโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ศิวาพัชญ์ บำรุงเศรษฐพงษ์. (2563). ตัวแบบการพัฒนาคุณลักษณะด้านดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- สุทธิพงศ์ เสมสูงเนิน. (2566). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุตามแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (1th ed.). New York: Sage Publications Inc.
- Monique, H. & Bonnie, N. K. (2022). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. Social Science & Medicine, 29(2), 114523 - 114531.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2012). Research Methods for Business Students (3rd ed.). Harlow: Pearson Education Ltd.